

ביאורים

ישנם חמישה סוגי ההלכות המופיעות בתלמוד. הקריטריונים שמבדילים ביניהם הם: האם נמסרו למשה בהר סיני, האם אפשר לדרוש אותם מהכתוב, ומהו התוקף ההלכתי של אותם הלכות. דבר מעניין נוסף שניתן לשים לב הוא למעורבות של חכמי ישראל בקביעת הלכות אלו.

א. דרשות שנמסרו במסורת - אלו הלכות שנמסרו למשה רבנו בסיני, אך בנוסף לכך ניתנות להילמד בשני אופני לימוד: בדרך לימוד מדקדוק במילות התורה, או בדרך סברה. ממילא בהלכות הללו לא תתכן מחלוקת בהלכה המעשית, אך תתכן מחלוקת בדרך הלימוד מהפסוק או בסברה שהולידה את ההלכה הזאת. למשל התורה כתבה 'פרי עץ הדר'. אין מחלוקת שהפירוש הוא אתרוג. אך נחלקו חכמים איך ניתן ללמוד זאת מהפסוק. אחד החכמים למד שזהו 'עץ שטעם עצו ופריו שוין'. חכם אחר אמר שזהו 'פרי הדר באילנות משנה לשנה'. שני חכמים אלו נטלו אתרוג בסוכות. חכמי ישראל לא קבעו את ההלכה אך כן ביססו את הקשר בין המסורת לבין התורה שבכתב, והיוו את החוליה המקשרת. התוקף ההלכתי של הלכות אלו הוא מדאורייתא. העובר עליהם עובר על איסור תורה.

ב. הלכה למשה מסיני - אלו הלכות שנמסרו למשה רבנו בסיני ואין להם שום דרך להלמד, לא באמצעות לימוד מהפסוק ולא על ידי סברה. אין לחשיבה האנושית מקום בהלכות אלו, וממילא אין שום מקום למחלוקת. אלו הלכות שאנו מקיימים את צו ה' ללא כל יכולת לשנות או להכריע בקיומה של המצווה. מובן שתוקפן ההלכתי של הלכות אלו הוא דאורייתא.

ג. דרשות שלא נמסרו במסורת - אלו הלכות שלא נמסרו למשה רבנו בסיני. הקב"ה מסר לנו כללים ועקרונות שדרכם ניתן ללמוד הלכות חדשות שלא נאמרו במפורש מתוך פסוקי התורה. לכן ניתן למצוא בהם מחלוקות רבות. זה סוג ההלכות הכי מפתיע, מכיוון שהקב"ה נתן כוח לחכמים לפסוק הלכה מחודשת שלא מסר אותה מסיני ויש להלכה זו, שנבעה משכלם האנושי של חכמים, תוקף של תורה!

הרחבות

קבלת המסורת ממשנה רבנו

פרושים מקבלים מפי משה. הרמב"ם שב ומדגיש פעם אחר פעם שהקבלה היא ממשנה רבנו דווקא. בתורה נכתב על מעלת משה רבנו ביחס לשאר הנביאים "לא כן עבדי משה, בכל ביתי נאמן הוא" [במדבר יב, ז], וחז"ל אמרו שמשנה רבנו התנבא באספקלריא מאירה, כלומר בצורה ברורה, בשונה משאר הנביאים שהתנבאו באספקלריא שאינה מאירה, כלומר בצורה מטושטשת מעט [יבמות מט:]. בהקדמה לפרק חלק [ל' חשון - א' כסלו] כתב הרמב"ם שאחד מעיקרי האמונה הוא להאמין בנבואת משה רבנו ובמעלתו על פני שאר הנביאים. משמעות הדבר היא שאף אחד לא יכול להכחיש את התורה, לפרשה שלא כמסורת שבידינו או לטעון שחל בה שינוי, כיוון שהמסורת נשענת על משה רבנו שנבואתו מוכחת ובהירה יותר מכל אדם. בפרק ח' מהלכות יסודי התורה מרחיב הרמב"ם בהחלטיות האמונה בנבואת משה, ועד כמה אין הדבר ניתן לערער. דבר זה מבסס את נצחיותה ואמיתותה של התורה.

ההכרעה בין בית שמאי לבית הלל

ונפסק הדין בהם על פי הרב. פסיקת הדין על פי הרוב נלמדת מהכתוב "אחרי רבים להטות" [שמות כג, ב]. מקרה יוצא דופן מובא בגמרא במסכת עירובין [ג:]: שמספרת שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל ולא ידעו כמי להכריע, עד שיצאה בת קול ואמרה "אלו ואלו דברי אלוהים חיים והלכה כבית הלל". התוספות מסבירים [פסחים קיד. ד"ה דאמר] שלמרות שבית הלל היו מרובים מבית שמאי בית שמאי היו מחודדים יותר, כלומר היו גדולים בחכמה מבית הלל, ובגלל זה נסתפקו כמי להכריע. באה בת הקול והכריעה הלכה כבית הלל בגלל ענוותנותם, שהקדימו דברי בית שמאי לדבריהם.

שאלות לדין

על החלק השלישי נפלה מחלוקת ונפסק הדין בהם על פי הרב. האם הרוב ודאי צודק? האם המחלוקות בין החכמים בענייני דעות והשקפות הם מהחלק השלישי שהרמב"ם מוכיח כאן, או מחלק אחר?

לעילוי נשמת ר' משה בן אלכסנדר ז"ל

לפיכך היו חלקי הדינין, המיסדים בתורה על העקרים האלה שהקדמנו, נחלקים לחמשה חלקים:

החלק הראשון - פרושים מקבלים מפי משה, ויש להם רמז בכתוב, ואפשר להוסיף גם בדרך סברה - וזה אין בו מחלוקת, אבל כשיאמר האחד: 'כף קבלתי' אין לדבר עליו.

החלק השני - הדינים שנאמרו בהם: 'הלכה למשה מסיני' ואין ראיות עליהם, כמו שזכרנו, הלכה למשה מסיני - אין חולק עליו.

החלק השלישי - הדינים שהוציאו על דרכי הסברה ונפלה בהם מחלוקת, כמו שזכרנו, הלימודים ונפסק הדין בהם על פי הרב. וזה יקרה - כשישתנה העיון. ומפני כן אומרים: "אם הלכה - נקבל, ואם לדיון - יש תשובה" (יבמות ח ג). אבל, נפלה המחלוקת והעיון בדבר שלא נשמע בו הלכה. ותמצא בכל התלמוד שהם חוקרים על טעם הסברה שהוא גורם המחלוקת בין החלקים ואומרים: 'במאי קא מפלגי?' או 'מאי טעמא' דרבי פלוני? או 'מאי ביניהו?' והם מביאים אותו על ענין זה ברב מקומות, וזוכרים הטעם הגורם למחלוקת, כגון שיאמרו: רבי פלוני מחזיק טענה פלונית, ופלוני מחזיק טענה פלונית וכדומה לו.

על פי הרב - רוב החכמים. **כשישתנה העיון** - כשיש מחלוקת בסברה. **הלכה** - הלכה מקובלת במסורת מרבית. **לדין** - הלכה שמקורה בסברה (על פי מידות שהתורה נדרשת בהם). **יש תשובה** - יש אפשרות להשיב ולדחותה. **במאי קא מפלגי** - במה נחלקו. **מאי טעמא** - מה טעמו. **מאי ביניהו** - מהי הנפקא-מינה (ההשלכה המעשית) בין הדעות. **מחזיק טענה** - סברתו היא.

